

Govor na sojenju Ludviku XVI. v konventu na seji 13. novembra 1792 *

Saint-Just

Državljeni, rad bi dokazal, da se kralju lahko sodi; da sta Morissonovo mnenje, ki ohranja nedotakljivost, in mnenje Odbora, ki hoče, da se mu sodi kot državljanu, enako zgrešena in da mora biti kralj obsojen po načelih, ki ne upoštevajo ne enega ne drugega mnenja.

Zakonodajni odbor, ki vam je zelo trezno govoril o ničnosti kraljeve nedotakljivosti in maksim o večni pravici, ni pa vam, kot se zdi, razložil posledic teh načel, tako da osnutek odločbe, ki vam ga je predstavil, ne izvira iz njih in je tako izgubil vso srž.

Edini namen Odbora je bil prepričati vas, da moramo kralju soditi kot navadnemu državljanu; jaz pa pravim, da moramo kralju soditi kot sovražniku, da je manj pomembno, da mu sodimo, kot to, da ga moramo premagati in, ker v dogovoru, ki družijo Francoze, ni ničesar več, oblike postopka niso več v civilnem pravu, ampak v zakonu človekovih pravic.

Zaradi slabega razločevanja teh zadev smo se znašli v manirah brez načel, ki bi privedle do tega, da bi kralj bil nekaznovan, da bi se pri njem predolgo zadrževali ali pa, da bi njegovi obsodbi pustili madež krivične ali pretirane strogosti. Pogosto sem opazil, da zgrešeni previdnostni ukrepi, zavlačevanja, premišljevanje tu pomenijo resnično neprevidnost in, še usodnejša neprevidnost, kot je to, da zavlačujemo trenutek, ko bi morali dobiti zakone, bi bila ta, da bi se obotavljali s kraljem. Mogoče se bodo nekega dne ljudje, ki bodo tako daleč od naših predsodkov, kot smo mi daleč od Vandalov, čudili barbarstvu stoletja, v katerem je bilo obsoditi tirana nekaj svetega, v katerem je ljudstvo tirana, ki ga je moralo obsoditi, povzdignilo v državljana, preden je proučilo njegove zločine, in je mislilo bolj na to, kaj se bo govorilo o njem, kot pa na to, kaj mora storiti, in je iz krivca iz dna človeštva, reči hočem iz zatiralca, tako rekoč naredilo mučenca iz ponosa.

Nekoč se bodo čudili, da so bili v 18. stoletju manj napredni kot za časa Cezarja: takrat so tirana pobili sredi Senata, brez vsakršnih formalnosti, le trindvajset vbodljajev z bodalom brez vsakega drugega zakona kot svobode Rima. Danes pa spoštljivo pripravljamo proces človeku, ki je morilec ljudstva, ki so ga zalotili in flagranti, s krvavimi rokami, pri samem zločinu!

Isti možje, ki bodo sodili Ludviku, morajo ustanoviti republiko: tisti, ki se jim zdi pomembno, da je kralj pravično kaznovan, ne bodo nikoli ustanovili republike. Za nas je tenkočutnost duha in značaja velika ovira za svobodo; napake se olepšuje in najpogosteje je resnica le zapeljevanje našega okusa.

* 13. novembra se je konvent ukvarjal s poročilom Zakonodajnega odbora, ki je konvent zadolžil, da prouči, ali Ludviku XVI. lahko sodijo in katera oblast mu lahko sodi.

Vaš Zakonodajni odbor vam je v prebranem poročilu dal lep primer. Morrison pa vam daje še bolj presenetljivega: po njegovem sta svoboda, suverenost ljudstva nekaj, kar je že doseženo. Postavili smo načela; pozabili smo njihove najnaravnejše posledice. Po poročilu je bilo videti določeno negotovost. Proces proti kralju prilagodi vsakdo svojim lastnim pogledom, nekateri, kot da se bojijo, da bi pozneje nosili breme svojega poguma; drugi se sploh niso odpovedali monarhiji; tile pa se bojijo krepostnega vzora, ki bi povezal ljudskega duha in enotnost v republiko; tistile pa nimajo energije. Prepri, zvijače, zloba, jeza se sproti razvijajo ali pa so bodisi najmočnejša zavora poletu moči, ki jo potrebujemo, bodisi znak nemoči človeškega duha. Torej moramo pogumno svojemu cilju naproti in, če hočemo republiko, ji moramo zelo resno naproti. Vsi se zelo resno, rekel bi celo zagrizeno, ocenjujemo, mislimo samo na to, da bi preobrazili energijo ljudstva in svobode, medtem ko komaj obsojamo skupnega sovražnika in se vsi ali čisto nebogljeni ali pa do vratu v zločinu, spogledujemo, preden bomo zadali prvi udarec. Želimo si svobodo, pa zaslužujemo eden drugega! Hočemo nepokvarjenost, pa živimo oboroženi kot pobesneli divjaki! Hočemo republiko, neodvisnost, pa se razcepljamo in ščitimo tirana!

Državljeni, če je rimsko ljudstvo po šeststo letih spoštovanja in sovraštva do kralja; če je Velika Britanija po Cromwellove smrti zopet dobila kralje, kako šele se morajo, kljub vsej svoji energiji, bati med nami, dobrimi državljani, prijatelji svobode, ko vidijo, da se nam trese sekira v rokah in da ljudstvo že od prvega dne svoje svobode spoštuje spomin na svoje okove! Kakšno republiko hočete ustanoviti sredi naših posamičnih bojev in skupnih slabosti?

Videti je, kot bi želeli zakon, ki bi omogočil kaznovati kralja; toda če je bil v obliki vladavine, iz kakršne izhajamo, kdo nedotakljiv, je bil to prav on, za vsakega državljan; vendar med ljudstvom in kraljem ne poznam več naravnega odnosa. Možno je, da narod, ko se zaveže določilom družbene pogodbe, obda svoje izvršilne organe s sposobnostjo, da uveljavijo vse pravice in da vsakogar zavezujejo; toda, ker je ta sposobnost ljudstvu v korist in proti ljudstvu nima jamstva, se proti njemu ne moremo oborožiti s sposobnostjo, ki jo ljudstvo daje in jemlje po svoji volji. Državljeni se obvezujejo s pogodbo; vladar se ne obvezuje; sicer bi kralj sploh ne imel sodnika in bi bil tiran. Torej se nedotakljivost Ludvika ni razširila onkraj njegovega zločina in upora; če bi po tem mislili, da je nedotakljiv, če bi samo podvomili o tem, bi iz tega sledilo, državljani, da ga ne bi mogli vreči in da bi nas lahko zatiral pod pretvezo, da je odgovorno ljudstvo.

Pogodba je dogovor med državljani in ne z vlado: v dogovoru, ki nas ne zavezuje, nimamo kaj iskati. Zatorej Ludviku, ki se ni bil zavezal, ne moremo soditi civilno. Ta dogovor je bil opresiven, da je državljane zavezoval, ne pa kralja: taka pogodba je bila nujno ničeva, zakaj nič ni legitimno, kar nima sankcij v morali in v naravi.

Mimo teh razlogov, ki vas vsi navajajo, naj Ludviku ne sodite kot državljanu, ampak kot uporniku, vprašujem: s kakšno pravico o civilnem sojenju zase, bi se skliceval na pogodbo, ki smo jo sklenili z njim, ko pa je vendar jasno, da je prekršil edino zavezo, ki jo je imel do nas, in to je, da nas ohrani. Kakšno poslednje dejanje tiranstva bi bilo zahtevati, da bi mu sodili po zakonih, ki jih je porušil? In, državljani, če bi pristali, da mu sodimo civilno, to se pravi po zakonih, to se pravi kot državljanu, tedaj bi nas on zaradi tega sodil, obsodil bi ljudstvo samo.

Kar se mene tiče, ne vidim srednje poti: ta mož mora ali vladati ali umreti. Dokazal vam bo, da je storil vse, kar je storil, zato, da bi obvaroval zakladnico, ki mu je bila zaupana; kajti, če se začnemo z njim tako pogovarjati, ne morete zahtevati, da se zagovarja zaradi prikrite zlonamernosti; ujel vas bo v začarani krog, ki ga sami ustvarjate zato, da bi ga obtožili.

Državljanj, tako se zatirana ljudstva v imenu svoje volje nerazdružljivo uklenejo v spoštovanje svojega lastnega ponosa, čeprav bi edino pravilo zakonov morali biti morala in uporabnost. Tako si za ceno svojih napak utvarjamo, da se borimo proti njim, namesto da bi šli naravnost k resnici.

Kakšen postopek, kakšno sporočilo morate potegniti iz kraljevih podvigov in zlonamernih namenov? Najprej to, da kralja ne spoštujete, saj ste bili spoznali, da kot suveren sploh ni nedotakljiv in da so njegovi zločini izpisani povsod s krvjo ljudstva, kajti kri vaših branilcev je takorekoč pritekla prav do vaših nog in do Brutove slike. Zatrj je svoboden narod; proglašil se je za njegovega sovražnika; zlorabil je zakone: umreti mora, da bo ljudstvu zagotovil mir, kajti njegov namen je bil, da bo uničil ljudstvo, da bi mir zagotovil sebi. Ali ni pred bitko pregledal čet? Ali ni zbežal, namesto da bi jim preprečil, da bi streljali? Kaj je storil, da bi ustavil divjanje svojih vojakov? Predlagajo vam, da mu sodite civilno, vi pa priznavate, da ni bil državljan in da je ljudstvo, namesto da bi ga obvaroval, le žrtvoval samemu sebi.

Še več: ustava, ki bi jo sprejel kralj, ne bi zavezovala državljanov; celo pred njegovim zločinom so imeli pravico, da ga proskribirajo in preženejo. Soditi kralju kot državljanu! Te besede bodo začudile hladno prosperiteto. Soditi pomeni izvajati zakon. Zakon je pravičnostni odnos: kakšen odnos pravičnosti je torej med človeštvom in kralji? Kaj je skupnega med Ludvikom in francoskim ljudstvom, da bi mu moralo po izdaji prizanesti?

V kakšnem drugem času bi široka duša rekla, da moramo kralju soditi, ne zaradi zločinov njegove administracije, ampak zato, ker je bil kralj, kajti nič na svetu ne more uzakoniti te uzurpacije in naj se zavija v katerokoli prevaro, v katerekoli dogovore, kraljeva oblast je večni zločin, proti kateremu se ima vsak človek pravico dvigniti in oborožiti, je tak napad, da ga niti zaslepljenost celega ljudstva ne more opravičiti. To ljudstvo je zaradi zgleda, ki ga je dalo, zločinec pred naravo, zakaj vsi ljudje imajo od narave skrivno poslanstvo, naj odpravijo prevlado v vsaki deželi.

Ni mogoče nedolžno vladati: norost vladanja je preveč očitna. Vsak kralj je upornik in uzurpator. Ali so kralji sami drugače ravnali z domnevnimi uzurpatorji njihove oblasti? Ali nismo obsodili Cromwellovega spomina? In seveda, Cromwell ni bil nič manjši uzurpator od Karla I, kajti če je ljudstvo tako strahopetno, da se pusti voditi tiranom, potem je nadvlada pravica kogarkoli, in ni pri enem nič bolj sveta in zakonita kakor pri drugem.

To so pomisleki, na katere pri sojenju kralju dobro in republikansko ljudstvo ne sme pozabiti.

Govorijo nam, da mora sodišče soditi kralju tako kot drugim državljanom. . . Toda sodišča so ustvarjena samo za člane republike; jaz pa sploh ne morem razumeti, zaradi katerega spregledanega načela družbenih ustanov naj bi bilo sodišče razsodnik med kraljem in suverenom. Kako naj bi bilo sodišče zmožno dati gospodarja domovini in ga oprostiti in kako naj bi se splošna volja izrazila na sodišču.

Rekli vam bodo, da bo razsodbo potrdilo ljudstvo. Toda če ljudstvo sodbo potrjuje, zakaj naj bi sodilo? Ako ne bi čutili vse slabosti teh idej, bi bili sužnji, ne glede na prevzeto obliko vladavine; v njej vladar ne bi bil nikoli na svojem položaju, pa tudi sodni uradnik ne, ljudstvo pa ne bi bilo zaščiteno pred zatiranjem.

Državljeni, Ludviku ne sme soditi kazensko sodišče: soditi mu mora svèt, ljudstvo, vi; soditi pa mu moramo po zakonih človekovih pravic. Vi morate soditi Ludviku; toda vi ne morete biti njemu kazensko sodišče, porotnik, tožilec; taka civilna oblika bi sojenje naredila krivično; in če bi kralja obravnavali kot državljana, ga ne bi mogel obsoditi isti glas, ki ga obtožuje. Ludvik je med nami tujec; pred svojim zločinom ni bil državljan; ni mogel voliti; ni mogel nositi orožja; po zločinu pa še toliko manj. In s kakšno sodno zlorabo bi iz njega naredili državljana, da bi ga lahko obsodili? Kakor hitro je človek kriv, izstopi iz republike; in Ludvik nikakor ne bo prišel vanjo s svojim zločinom. Še več vam bom povedal: če bi iz kralja naredili navadnega državljana, ga ne bi mogli več prizadeti. O kakšni njegovi dolžnosti bi lahko z njim govorili v današnjem redu stvari?

Državljeni, če si želite, da bi Evropa občudovala pravičnost vaše sodbe, jo morate izdelati po takšnih načelih; načela, ki vam jih ponuja Zakonodajni odbor, pa so pravi spomenik krivičnosti. Manire v procesu so hinavščina, ocenjevali vas bodo po vaših načelih.

Nikoli ne bom izgubil iz vida, da bomo kralju sodili v istem duhu, kot bomo ustanavljali republiko. Teorija vašega sojenja bo teorija vaših upravnih služb in vaše filozofije, v tem vašem sojenju bo tudi merilo vaše svobode v ustavi.

Ponavljam, kralju ne moremo soditi po zakonih neke dežele ali bolje, po zakonih republike. Poročevalec vam je to lepo povedal; toda ta ideja je prežgodaj umrla v njegovi duši, izgubil je njen plod. V Numovih zakonih ni bilo ničesar, da bi lahko obsodil Tarkvinija; v angleških zakonih ničesar, da bi lahko obsodili Karla I: obsodili so ju po človekovih pravicah; silo so odbili s silo; zavrnili so tujca, sovražnika. Prav to je legitimiralo te podvige in ne prazne formalnosti, ki imajo za svoje načelo le pristanek državljana s pogodbo.

Nikoli ne bom svoje volje posameznika zoperstavil volji vseh. Hotel bom to, kar bo hotelo francosko ljudstvo ali večina njegovih predstavnikov; ker pa je moja volja posameznika delček zakona, ki še sploh ni izdelan, jo tukaj javno pojasnujem.

Ni dovolj, če rečemo, da je po večni pravici suverenost neodvisna od trenutne oblike vladavine in da iz tega lahko sklepamo, da moramo kralja obsoditi; naravno pravico in načelo suverenosti moramo razširiti na samega duha, v katerem je primerno, da mu sodimo. Brez teh distinkcij, ki postavljajo vse dele družbenega reda v njihovo naravno gibanje, tako kot narava ustvarja življenje s sestavljanjem elementov, ne bomo dobili republike.

Vse, kar sem povedal, hoče torej dokazati, da mora biti Ludvik XVI. obsojen kot tuj sovražnik. Dodajam, da ni potrebno, da ljudstvo njegovo smrtno obsodbo potrdi, kajti ljudstvo lahko po svoji volji vzpostavi zakone, saj so taki zakoni pomembni za njegovo srečo. Ker pa samo ljudstvo ne more izbrisati zločina tiranstva, je človekova pravica proti tiranstvu osebna in ni akta nadvlade, ki bi lahko resnično prisilil enega samega državljana, da bi mu oprostil.

Torej morate vi odločiti, ali je Ludvik sovražnik francoskega ljudstva, ali je tujec: če ga bo večina oprostila, tedaj bo moralo razsodbo potrditi ljudstvo; kajti če enega samega državljana akt nadvlade ne more zakonito prisiliti, naj odpusti kralju, še toliko bolj akt javne uprave ni obvezujoč za suverena.

Pohitite vendar s sojenjem kralju, kajti ni državljana, ki ne bi imel do njega take pravice, kot jo je imel Brutus do Cezarja; takega dejanja proti tujcu ravno tako ne bi mogli kaznovati, kot niste obsojali Leopoldove in Gustavove smrti.

Ludvik je bil drugi Katilina; morilec, tako kot rimski konzul bi prisegel, da je rešil domovino. Ludvik se je boril proti ljudstvu: premagan je. Barbar je, tuj vojni ujetnik. Spregledali ste njegove zahrbtnne namene, videli ste njegovo armado; izdajalec ni bil kralj Francozov, bil je kralj peščice zarotnikov. Na skrivaj je zbiral čete, imel je lastne sodnike; na državljane je gledal kot na svoje sužnje; na skrivaj je pregnal vse poštene in pogumne ljudi. Moril je v Bastilli, Nancyju, na Champs-de-Mars, v Tournaiju, v Tuileries: kateri sovražnik, kateri tujec nam je storil več zlega? Takoj ga moramo obsoditi: to je nasvet modrosti in zdrave politike; nekakšen talec je, ki ga lopovi ohranjajo. Hočejo vzbuditi usmiljenje; kmalu bodo kupovali solze; vse bodo storili, da bi vzbudili naše koristoljubje, da bi nas pokvarili. Ljudstvo, če bo kralj kdaj oproščen, si zapomni, da ne bomo več vredni tvojega zaupanja in nas boš lahko obsodilo izdaja.

Prevedla Jožica Pirc